

פרשת בלק תשע"ח
בלעם הנביא?

במדבר פרק כב

(ב) וַיִּרְא בָלַק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶמְרֵי :
(ג) וַיָּגֵר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֲדָם כִּי רַב הוּא וַיִּקְּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל : (ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ כְּלַחֵף הַשּׁוֹר אֶת יִרְקַת הַשְּׂדֵה וּבָלַק בֶּן צְפּוֹר מִלֶּחֶף לְמוֹאָב בְּעַת הַהוּא : (ה) וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל בָּלַעַם בֶּן בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל הַנְּהָר אֲרָץ בְּנֵי עַמּוֹ לְקַרְא לֹאמֹר הֲנֵה עִם יִצְאָא מִמְצָרִים הֲנֵה קִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי : (ו) וְעַתָּה לְכָה נָא אֲרָה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכַל נֶכֶח בּוֹ וְאֶגְרָשׁנוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעֹתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר : (ז) וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִיָּן וַיִּקְסְמוּ בַיָּדָם וַיָּבִיאוּ אֶל בָּלַעַם וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בָלַק : (ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלֵּילָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כְּאֲשֶׁר יִדְבֹר יִקְוֶה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ שְׂרֵי מוֹאָב עִם בָּלַעַם : (ט) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל בָּלַעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ : (י) וַיֹּאמֶר בָּלַעַם אֶל הָאֱלֹהִים בָּלַק בֶּן צְפּוֹר מִלֶּחֶף מוֹאָב שָׁלַח אֵלַי : (יא) הֲנֵה הָעָם הִיִּצְאָא מִמְצָרִים וַיִּכַּס אֶת עֵין הָאָרֶץ עַתָּה לְכָה קִבְּהָ לִי אֲתוּ אוֹלֵי אוֹכַל לְהִלָּחֵם בּוֹ וְגִרְשָׁתִּי : (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בָּלַעַם לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא : (יג) וַיִּקָּם בָּלַעַם בִּבְקָר וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי בָלַק לְכוּ אֵל אֲרָצְכֶם כִּי מֵאֵן יִקְוֶה לְתַתִּי לְחֵלֶף עִמָּכֶם : (יד) וַיִּקְוֹמוּ שְׂרֵי מוֹאָב וַיָּבִיאוּ אֶל בָּלַק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בָּלַעַם הֵלֶךְ עִמָּנוּ : (טו) וַיִּסֹּף עוֹד בָּלַק שְׁלַח שְׂרֵי רְבִים וַיִּקְבְּדִים מֵאֵלֶּה : (טז) וַיָּבִיאוּ אֶל בָּלַעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלַק בֶּן צְפּוֹר אֶל נָא תִמְנַע מִחֵלֶף אֵלַי : (יז) כִּי כִבַּד אֶכְבְּדָךְ מֵאֲדָם וְכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וְלִכְהָ נָא קִבְּהָ לִי אֶת הָעָם הַזֶּה : (יח) וַיַּעַן בָּלַעַם וַיֹּאמֶר אֶל עַבְדֵי בָלַק אִם יִתֶּן לִי בָלַק מֵלֶא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי יִקְוֶה אֵלַי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוֹלָה : (יט) וְעַתָּה שָׁבוּ נָא בְּזֶה גַם אֲתֶם הַלֵּילָה וַאֲדַעֶה מֵהַ יִּסֹּף יִקְוֶה דְבַר עִמִּי : (כ) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל בָּלַעַם וַיִּלְּחֵם וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לְקַרְא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לָךְ אֲתֶם וְאֵף אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֲתוּ תַעֲשֶׂה :

רש"י
(ב) **וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי** - אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה. לפיכך ויגר מואב: (ג) **ויגר** - לשון מורא, כמו (איוב יט, כט) גורו לכם: **ויקץ מואב** - קצו בחייהם: (ד) **אל זקני מדין** - והלא מעולם היו שונאים זה את זה, שנאמר (בראשית לו, לה) המכה את מדין בשדה מואב, שבאו מדין על מואב למלחמה. אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם. ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגים של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. אמרו לו אין כחו אלא בפיו. אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו: **כלחוף השור** - כל מה שהשור מלחך אין בו ברכה: **בעת ההוא** - לא היה ראוי למלכות. מנסיכי מדין היה, וכיון שמת סיחון מנוהו עליהם לצורך שעה: (ה) **פתורה** - כשולחני הזה שהכל מריצין לו מעות, כך כל המלכים מריצין לו אגרותיהם. ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום: **ארץ בני עמו** - של בלק. משם היה, וזה היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך. ואם תאמר מפני מה השרה הקדוש ברוך הוא שכנינו על גוי רשע, כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היו לנו נביאים חזרנו למוטב, העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם, שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות: **לקרא לו** - הקריאה שלו היתה ולהנאתו, שהיה פוסק לו ממון הרבה: **עם יצא ממצרים** - ואם תאמר מה מזיקך: **הנה כסה את עין הארץ** - סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום: **והוא יושב ממלי** - חסר כתיב, קרובים הם להכריתני, כמו (תהלים קיח, י) כי אמילם: (ו) **נכה בו** - אני ועמי נכה בהם. דבר אחר לשון משנה היא (ב"מ קה ב) מנכה לו מן הדמים, לחסר מהם מעט: **כי ידעתי וגו'** - ע"י מלחמת סיחון שעזרתו להכות את מואב: (ז) **וקסמים בידם** - כל מיני קסמים, שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי. דבר אחר קסם זה נטלו בידם זקני מדין, אמרו אין בו תועלת, לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה, אמרו אין בו תקוה, הניחוהו והלכו להם, שנאמר וישבו שרי מואב עם בלעם, (ח) **לינו פה הלילה** - אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה, וכן לכל נביאי אומות העולם, וכן לבן בחלום הלילה, שנאמר (בראשית לא, כד) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. כאדם ההולך אצל פלגשו בהחבא: **כאשר ידברו ה' אלי** - אם ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם אלך עמכם, שמה אין כבודו לתתי להלוך אלא עם שרים גדולים מכם: **וישבו** - לשון עכבה: (ט) **מי האנשים האלה עמך** - להטעותו בא. אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שוה עליו, אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יבין: (י) **בלק בן צפור וגו'** - אף על פי שאיני חשוב בעיניך, חשוב אני בעיני המלכים: (יא) **קבה לי** - זו קשה מארה לי, שהוא נוקב ומפרש: **וגרשתי** - מן העולם. ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ, איני מבקש אלא להסיעם מעלי, ובלעם היה שונאם יותר מבלק: (יב) **לא תלך עמהם** - אמר לו אם כן אקללם במקומי. אמר לו לא תאור את העם. אמר לו אם כן אברכם. אמר לו אינם צריכין לברכתך, כי ברוך הוא. משל אומרים לצרעה לא מדובשיך ולא מעוקציד: (יג) **להלך עמכם** - אלא עם שרים גדולים מכם. למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות, לפיכך ויוסף עוד בלק: (יז) **כי כבד אכבדך מאד** - יותר ממה שהיית נוטל לשעבר אני נותן לך: (יח) **מלא ביתו כסף וזהב** - למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים. אמר, ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו, שהרי צריך לשכור חיילות רבות, ספק נוצח ספק אינו נוצח, ואני ודאי נוצח: **לא אוכל לעבור** - על כרחו גלה שהוא ברשות אחרים, ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה: (יט) **גם אתם** - פיו הכשילו, גם אתם סופכם לילך בפחי נפש כראשונים: **מה יסף** - לא ישנה דבריו מברכה לקללה הלואי שלא יוסיף לברך, כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו: (כ) **אם לקרא לך** - אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר, קום לך אתם: **ואך** - על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, ואעפ"כ וילך בלעם, אמר שמא אפתנו ויתרצה:

דברים פרק יח

(יג) תמים תהיה עם יקנך אלהיך: ס (יד) כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יקנך אלהיך:

רש"י

(יג) **תמים תהיה עם ה' אלהיך** - התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו: (יד) **לא כן נתן לך ה' אלהיך** - לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים:

העמק דבר

(יד) **כי הגוים האלה וגו' ואתה לא כן וגו' נביא וגו'**. לפי דברינו במשמעות תמים תהיה לילך בטח בתום. וא"כ מה זו תמימות שנחקור מן הנביא עתידות. אבל יש לדעת דאע"ג דבהליכות האדם בעולמו של עצמו יש להיות תמים עם ה'. ולא לחקור עתידות וכמאמר בלעם כי לא נחש ביעקב וגו' מ"מ בזמן מלחמה ואין עצה ברורה והרי הוא סכ"נ יש

לחקור ולדעת. וזהו טעמו של שאול המלך הצדיק ששאל באוב שהרי בפירוש דברה תורה כי אתה לא כן וגו' נביא מקרבך וגו'. מבואר שבזמן שאין נביא ואין אפוד ההכרח לשאול גם באוב והא שנענש על זה כדכתיב בדה"י אי"י וגם לשאול באוב לדרוש. היינו משום שהוא גרם לזה. והי' לו לשוב ולבקש מה' שיענהו ע"י דברים שבקדושה אבל ודאי ההכרח לדעת מה לעשות. ובה מתפרש הפי' כי הגוים האלה וגו'. על כן מצוי בתוכם מעוננים וקוסמים לדברים הכרחים וממילא הורגלו בכך גם לדבר שאין ההכרח לדעת וכל יחיד הולך למעונן וקוסם. אבל אתה לא כן נתן וגו'. בדבר שמוכרח לכלל ישראל הלא יש נביא שיושב במקום המלך או סנהדרין אבל יחיד לא ידע ממנו כ"א במקרה שרצה הקב"ה להודיע את הנביא דבר אותו אדם כמו ענין האתונות של שאול. אבל לא כל מה שרוצה היחיד לדעת ידע ע"י הנביא שהרי אפילו על משה רבינו אמרו במ"ק דט"ז דשליחא דב"ד ליכא משום לישנא בישא. מדידע משה מדבר דו"א ואי דליכא משום לישנא בישא מנא ידע משה מכ"ש שארי נביאים. וגם על שמואל שהיה ידוע לנביא בישראל אמר הנער לשאול אולי יגיד לנו וגו' [ובפי' המשניות להרמב"ם בהקדמה כתב בזה"ל ולא היה מתחדש אצלם שלא היו שואלים לנביא. ולולי היה מנהגם לשאול לנביא לא בא שאול לשמואל בעד אבידה כו' עכ"ל ולא זכיתי להבין ואדרבה משם מבואר להיפך] אבל כ"ז הוא בנביא ה' שאינו דבר סגולה אלא הקב"ה מגיד דבריו לנביא. משא"כ עניני כישוף הוא דבר סגולה בסתרי הטבע וכשמשמשים בו ההכרח לדעת לפי סגולת הטבע שהטביע יוצר כל ית' בו: